

Nr 128.

Av herr **Samuelsson m. fl.**, om införande av obligatorisk statlig moderskapshjälp.

Redan i en av 1908 års riksdag avfattad skrivelse (nr 129) framhölls, att frågan om, huru genom statens försorg moderskapsförsäkring skulle kunna beredas barnaföderskor, vore »av stor betydelse och att det ur flera synpunkter vore av synnerlig vikt för staten, att den kvinna, som väntade sin nedkomst, kunde någon tid före förlossningen liksom någon tid efter densamma ostörd av näringsbekymmer och skadliga ansträngningar förskaffa sig den vila och vård, som krävdes för att väl fylla moderskapets plikter». Första gången behovet av skydd åt barnaföderskor kommit till uttryck i svensk lagstiftning var i lagen angående minderårigas och kvinnors användande i industriellt arbete av år 1900. Där stadgades: »Med arbete i industriellt yrke må kvinna, som fött barn, icke sysselsättas under de fyra första veckorna efter barnsörden, därest icke med läkarbetyg styrkes, att hon tidigare kan utan men börja arbeta». Denna bestämmelse har i nu gällande arbetarskyddslag av den 29 juni 1912 ändrats därhän, att kvinna som fött barn icke må användas i sådant arbete, som anges i 15 § i lagen — d. v. s. industriellt arbete som å ett arbetsställe bedrivs i sådan omfattning, att för arbetet i regel användas minst 10 arbetare eller drivkraft om minst 5 effektiva hästkrafter eller ock minst 5 arbetare jämte drivkraft om minst 3 effektiva hästkrafter — under de sex första veckorna efter barnsörden, därest icke med läkarbetyg styrkes att hon utan men för sig eller barnet kan börja arbetet. Och enligt andra stycket av 19 § i samma lag må ledighet från arbetet ej förvägras kvinna som användes i arbete av nyssnämnda slag, därest hon med intyg av läkare eller barnmorska styrker, att hon med sannolikhet kan vänta sin nedkomst inom två veckor. I denna lag har således tiden utsträckts, under vilken kvinna kan erhålla ledighet från arbetet, men då kvinnan under denna sin ledighet icke erhåller ekonomiskt bistånd, är även denna lag fullständigt illusorisk. I lag om barn utom äktenskap den 14 juni 1917 säges i § 5 »Fadern vare skyldig att, efter ty med hänsyn till hans och moderns villkor må anses skäligt, bidra till hennes underhåll under sex veckor före och sex veckor efter nedkomsten. Vid beräkning av detta underhållsbidrag skall hänsyn tagas jämväl till de särskilda kostnader, som orsakas av förlossningen. Medför havandeskap eller amning eller annan vård om barnet avsevärt hinder i moderns förvärvsverksamhet eller ådrager hon sig sjukdom genom havandeskapet eller nedkomsten, må fadern kunna

förpliktas att bidra till hennes underhåll under längre tid än nu sagts, dock högst under fyra månader före och nio månader efter nedkomsten». Här har alltså tiden, då kvinna kan erhålla underhållsbidrag, väsentligt utökats, men dels gäller denna bestämmelse endast barn utom äktenskapet, dels kommer bidragets utbetalande att vara beroende av mannens ekonomiska ställning och således blir det i sista hand fattigvården, som kanske får taga hand om kvinnan. Att denna ordning torde vara synnerligen otillfredsställande, är uppenbart. I den så kallade Washingtonkonventionens bestämmelser säges bland annat, att kvinna vid industriella och kommersiella företag bör äga rätt erhålla ledighet sex veckor före och är förbjuden arbeta sex veckor efter nedkomsten. Under den tid hon är frånvarande från arbetet skall hon åtnjuta tillräckligt understöd för sitt och barnets uppehälle under hygieniskt tillfredsställande förhållanden. Dessutom skall hon vara berättigad till fri vård av läkare eller barnmorska samt äga rätt att, om hon ammar sitt barn, erhålla en halv timmes rast två gånger dagligen under arbetstiden för nämnda ändamål. Arbetsgivare skall icke äga rätt uppsäga henne under viss fastställd maximitid. Ehuru dessa bestämmelser utgöra ett visst framsteg beträffande svenska förhållanden, måste de dock anses otillräckliga, speciellt i fråga om den ekonomiska hjälpen. Enligt de bestämmelser, som i detta avseende är gällande för sovjetunionen, är de kroppsarbetande kvinnorna förbjudna att arbeta åtta veckor före och efter nedkomsten, övriga kvinnor sex veckor före och sex veckor efter nedkomsten, i båda fallen åtnjutande full avlöning. Förutom sin avlöning utgår till de försäkrade och deras hustrur vid barns födsel ett engångstillägg, avsett till bestridande av vårdkostnaden, med ett belopp motsvarande medelarbetslönen under en månad på platsen och vidare understöd vid ammandet av barnet med belopp motsvarande en fjärdedel av medelarbetslönen på platsen. Sistnämnda understöd utbetalas varje månad under nio månader, räknat från den dag barnet föddes. Härtill kommer givetvis fri läkarvård samt rättighet att erhålla ledighet från arbetet, utan avdrag på lönen, för ammande av barnet.

Det torde utan vidare vara uppenbart, att beredande av effektivt skydd åt kvinna tillräcklig lång tid före och efter hennes nedkomst är ett spörsmål av allra högsta intresse, inte endast för moder och barn utan för hela samhället. Det måste ovillkorligen anses vara en statens skyldighet att ingripa på detta onråde, detta så mycket mer, som den allra största delen av den kvinnliga befolkningen lever under så svåra ekonomiska förhållanden, att den i stort sett är ur stånd att tillfredsställande lösa denna fråga. Nedanstående uppgifter, lämnade av statistiska centralbyrån och hänförande sig till en undersökning, företagen år 1920, blottar verkligt upprörande förhållanden och utgör tillräcklig anledning för ett snabbt och effektivt ingripande från statens sida.

Kvinnliga yrkesutövare inom samtliga yrken:

	Med inkomst under 1,000 kr. antal kv.	Med inkomst mellan 1,000—1,990 antal kv.	Med inkomst mellan 2,000—2,990 antal kv.
Jordbruk med binäringar	53,136	21,517	3,335
Industri och hantverk	25,698	52,900	29,192
Handel och samfärdsel	14,855	36,237	21,173
Allmän tjänst och fria yrken	6,109	16,374	9,246
Husligt arbete	54,114	57,029	957
F. d. yrkesutövare m. fl.	18,810	15,219	5,567
Summa kvinnliga yrkesutövare	172,722	199,276	69,470

Antalet kvinnliga yrkesutövare inom nästa inkomstgrad (3,000—3,990) faller ända till 34,607 för att sedan ytterligare falla för varje nästkommande tusental. Det är således inte mindre än 371,998 kvinnliga yrkesutövare som skall reda sig på en inkomst, understigande 2,000 kronor samt sammanlagt 441,468 på en inkomst understigande 3,000 kronor. Att samtliga dessa kvinnor är i starkt behov av statlig hjälp vid nedkomsten behöves väl knappast diskuteras. För att få en överblick över de gifta kvinnornas ekonomiska ställning bör även nämnas, att för hela landet sammanlagt 165,453 manliga yrkesutövare har en inkomst, som understiger 1,000 kronor per år, 511,859 har en inkomst mellan 1,000—1,990, 324,117 mellan 2,000—2,990 kronor samt 242,349 en årsinkomst mellan 3,000—3,990 kronor. Även för dessa män torde, i de fall hustrun ej har nämnvärd inkomst, hennes nedkomst vara förenad med stora ekonomiska svårigheter.

För ett närmare belysande av kvinnornas faktiska ekonomiska läge må även några detaljsiffror lämnas. Enligt undersökningen för år 1920 sysselsattes inom industrin inte mindre än 133,912 kvinnliga arbetare. Betecknande för arbetarklassens försämrade ekonomiska ställning är, att siffran för de gifta kvinnornas indragande i industriellt arbete är i ständigt växande. Antalet gifta kvinnor som egentliga yrkesutövare utgjorde år 1910 17,000 och hade år 1920 stigit till 39,000. Det största antalet gifta kvinnor (år 1920) återfinnas inom de lägsta inkomstgraderna, nämligen 8,158 med en årsinkomst understigande 1,000 kronor samt 9,887 kvinnor med en inkomst mellan 1,000—1,990 kronor. Betecknande är också, att under årsinkomsten 1,000 kronor kommer inte mindre än 18,488 förut gifta kvinnor och mellan 1,000—1,990 kronor ända till 21,011 förut gifta kvinnor. Medelinkomsten för industriarbeterska per år räknat, anses uppgå till 1,567 kronor. Ett flertal yrkesgrupper kommer dock aldrig upp till ens denna låga årsinkomst, så t. ex. arbeterskorna inom porslins-, kakel- och lergodsfabriker, där medelinkomsten beräknas till endast 1,313 kronor, vid järn- och stålmanufaktur 1,343 kronor, vid pappersbruk och pappfabriker 1,359 kronor, spinnerier 1,375 kronor, vid tändsticksfabriker 1,393

kronor o. s. v. Dessa siffror torde t. o. m. ligga i överkant. Att även andra grupper än industriarbeterskor är dåligt ställda ekonomiskt sett visas av t. ex. följande siffror för kvinnlig förvaltningspersonal: den genomsnittliga löneinkomsten per år räknat för dyrortsgrupp A. 1,819 kronor, för dyrortsgrupp G. 2,700 kronor och för hela riket 2,438 kronor.

Inom jordbruket är ställningen för kvinnorna ännu sämre. Genomsnittslönen för kvinnliga tjänare, kontant årslön, uppgår för år 1926 till endast 422 kronor, kontant samt kost och logi 898 kronor. Tillfälliga kvinnliga daglönare tjänar per dag om sommaren 3 kronor 24 öre och om vintern per dag 2 kronor 53 öre. Detta för dem som äro i egen kost. För kvinnor i arbetsgivarens kost är siffrorna 2 kronor 28 öre och 1 krona 72 öre. Statarna, i regel gifta arbetare, har en arbetsinkomst per år uppgående till summa 1,328 kronor. Här ingår såväl den kontanta lönen som naturaförmåner. Att hustrurna till dessa arbetare och med dem jämnställda verkligen äro i behov av statens hjälp vid kvinnans nedkomst, kan säkerligen ingen bestrida.

Det är givetvis inte enbart för kvinnans skull staten behöver ge sitt ekonomiska stöd vid ett barns födelse. Statistiken visar, att barnadödligheten når en fruktansvärd siffra. För barn under ett år är dödligheten för gossar 76.43 och för flickor 61.12 på tusen. År 1920 voro dödsfallen i åldern 1—15 6,922, men för barn under första levnadsåret 8,781, således nära 2,000 flera än under samtliga dödsfall mellan 1 och 15 år. Först åldersgränsen 75—80 år kommer upp till en dödlighet, som överstiger spädbarnsdödligheten. Dr G. Stéenhoff säger (Tidskrift för barnavård och ungdomsvård nr 1 1927): »Det visar sig, att vi i första hand måste söka förminska antalet medfödda fel och brister, för tidig börd, förlossningsskador. Procenten av dem har hittills knappast tenderat att avsevärt sjunka. Ibland kan tvärtom en stegring konstateras, så t. ex. var den år 1917 och 1921 lägre än år 1922. Bland annat gäller det här att kunna i god tid ägna lämplig tillsyn åt de havande kvinnorna och vid behov stå dem bi med råd och dåd samt att vid barnsörden ordna åt dem på bästa möjliga sätt. Vissa erfarenheter särskilt från utlandet tyckas visa, att detta kan betydligt nedbringa de ifrågavarande dödsfallens antal». Vidare säger doktor Stéenhoff: »De särskilt beklagliga barnamorden borde vi kunna i det närmaste alldeles förebygga genom mödrars tidiga omhändertagande och genom slutligt bortarbetande av den ännu här och var rådande allmänna opinion, som utsätter ogifta mödrar och havande, ensamstående flickor för hårdhet och förföljelse. Att särskilt de ogifta föräldrarnas barn böra bliva föremål för vår omtanke framgår tydligt nog av vår dödlighetsstatistik.» Följande översikt ger en god bild därav:

Döda i första levnadsåret på 1,000 levande födda:

År	Barn i äktenskap	Barn utom äktenskap
1918	59.8	94.8
1919	65.8	95.1
1920	59.1	85.9
1921	60.4	83.9
1922	58.6	84.9

Dödfödda av 1,000 födda:

År	Barn i äktenskap	Barn utom äktenskap
1918	22.42	32.20
1919	20.97	33.31
1920	21.53	29.07
1921	23.34	30.81
1922	23.53	28.96

Statistiken såväl beträffande kvinnornas ekonomiska ställning och därmed även deras möjligheter att med egna medel erhålla tillfredsställande vård under havandeskapet samt också beträffande spädbarnsdödligheten visar således med all önskvärd tydlighet hur absolut nödvändigt det är, att staten träder hjälpande emellan.

Hur ställer sig staten för närvarande till detta spörsmål?

Den officiella statistiken beträffande barnbördshus ger följande häpnadsväckande låga siffror:

År	Antal barnbördshus	Vårdplatser	Anslag av staten, landsting o. kommun kronor	Patientavgifter kronor
1915	8	465	284,265	132,403
1920	8	493	1,106,189	454,383
1924	9	712	555,685	524,925
1925	9	800	648,245	523,749

Angående statens bidrag till de registrerade sjukkassor, som meddela moderskapshjälp, utbetalas 60 öre för varje dag moderskapshjälp utgives. År 1921 uppgick antalet understödsdagar till 287,375, vilket innebär sammanlagt 172,425 kronor i statsbidrag.

Statens medverkan på detta område, som dock är ett livsintresse både för de enskilda individerna som för hela samhället, är alltså nästan det minsta tänkbara. Visserligen har under tjugo års tid framkommit det ena förslaget efter det andra i denna fråga — motioner i båda kamrarna, ett flertal utredningar och betänkanden från olika institutioner, både sådana som förelagts riksdagen och sådana som aldrig kommit på riksdagens

bord. Från alla håll och alla partier har förespeglats intresse för frågan och uttalats önskvärdheten av effektiva åtgärder för beredande av hjälp åt havande kvinnor, så snart det dock gällt att fatta ett — om än aldrig så litet eller föga omfattande — beslut om verklig ekonomisk hjälp, har avgörandet åter ställts på framtiden. Under dessa tjugo år, som riksdagen behandlat frågan, har tusentals kvinnor fått utstå den svåraste nöd och genomgå otroliga lidanden, till men både för dem själva och det kommande släktet. Nöd och lidanden, som kunnat väsentligt lindrats, därest riksdagen snabbt och effektivt uppfyllt dessa kvinnors rättmätiga krav på statlig moderskapshjälp.

Undertecknade motionärer anse, att den enda vägen i detta avseende är obligatorisk statlig moderskapshjälp. Denna obligatoriska moderskapshjälp borde givetvis ingå som ett led av den obligatoriska sjukförsäkringen, men, då denna alltjämt icke är ordnad, är det en desto mer tvingande nödvändighet att redan nu genomföra obligatorisk statlig moderskapshjälp. För att denna obligatoriska moderskapshjälp skall bli effektiv måste den omfatta alla de kvinnor, som verkligen äro i behov av densamma. Detta innebär, att den skall innefatta dels alla ensamstående kvinnor med en årsinkomst understigande cirka 3,000 kronor samt alla gifta kvinnor, där mannens och hustruns sammanlagda årsinkomst understiger cirka 5,000 kronor. Dock så att hänsyn tages till de olika dyrortsgrupperna och att de anförda beloppen betraktas såsom den siffra som gäller för den mellersta gruppen. Hjälpen skulle utgå — i förskott — under sex veckor före och sex veckor efter nedkomsten. Kvinnor i industriellt arbete, jordbruk o. s. v. skulle i lag förbjudas förvärvsarbete under denna tid, vilket alltså skulle innebära en ändring av vissa paragrafer i nu gällande arbetarskyddslag av år 1912. Moderskapshjälpen under denna tid utgår i statsbidrag, motsvarande 5 kronor före och 7 kronor efter nedkomsten, per dag räknat. Inträffar speciella komplikationer skall statsanslag utgå för längre tid med samma belopp. Dessutom fri vård av läkare och barnmorska. Även skulle kvinna erhålla rätt till ledighet från arbetet viss tid per dag för ammande av barnet och erhåller för denna förlorade arbetstid visst bidrag från staten, förslagsvis 20—25 kronor per månad. Denna statliga moderskapshjälp skall givetvis icke kunna inverka något på eventuellt understöd för olycksfall eller dylikt. Råkar kvinna, som erhåller statlig moderskapshjälp under denna tid ut för olycksfall eller dylikt, skall hon således åtnjuta båda dessa slag av hjälp i samma omfattning, som lagarna var för sig stadgar. Utbetalningen av den statliga moderskapshjälpen skulle lämpligen kunna ske genom barnavårdsnämnderna. Därigenom slapp man onödiga kostnader för skapande av en speciell organisation och hade inom varje kommun ett organ, som redan nu äger vissa skyldigheter beträffande vissa grupper av mödrar och barn. Beträffande utgifterna i övrigt för obligatorisk statlig moderskapshjälp bör erinras, att en stor del av dessa utgifter

redan nu faktiskt utbetalas, *men med fattigvårds karaktär*, ett förhållande som är fullkomligt ovärdigt. Bibringande av effektiv moderskapshjälp måste en gång för alla fastslås som statens första plikt mot moder och barn.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställa vi,

att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen hemställa, att regeringen måtte i enlighet med ovan angivna riktlinjer skyndsamt låta verkställa utredning om införande av obligatorisk, statlig moderskapshjälp samt att förslag till sådan lagstiftning föreläggas riksdagen.

Stockholm den 19 januari 1928.

Rob. Samuelsson.

Aug. Spångberg.

J. P. Dahlén.

Viktor Herou.